

Є. І. Бородін

*Дніпропетровський регіональний інститут
державного управління Національної академії державного управління
при Президентіві України*

МОЛОДІЖНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ (1991–2004 рр.)

Розглянуто історію молодіжного законодавства періоду незалежності України в контексті розвитку системи державного управління.

Ключові слова: молодь, державна молодіжна політика, ювенальне законодавство, сприяння соціальному становленню та розвитку молоді.

Рассматривается история молодежного законодательства периода независимой Украины в контексте развития системы государственного управления.

Ключевые слова: молодежь, государственная молодежная политика, ювенальное законодательство, содействие социальному становлению и развитию молодежи.

The history of youth legislation of period of independence of Ukraine in the context of development of the system of public administration is considered.

Key words: youth, public youth policy, youth legislation, assistance of the social becoming and development of young people.

Молодіжна політика в Україні визнана пріоритетним напрямом діяльності держави, метою якої є створення належних стартових умов для юнаків та дівчат. Актуальність проблеми надання дієвої державної підтримки молодим громадянам, забезпечення їх соціального становлення та розвитку підсилюється тим, що наша держава досі переживає трансформаційні зміни. Цілком зрозуміло, що велике значення має питання розвитку законодавчої бази, що можна здійснювати лише при врахуванні вже накопиченого вітчизняного досвіду періоду новітньої української історії.

Завданням запропонованої статті є висвітлення історії ювенального законодавства в Україні від проголошення незалежності до подій «помаранчевої революції» кінця 2004 року. У дослідженні розглядається процес створення законів молодіжного спрямування, дається загальна характеристика зазначених документів.

Дослідники державної молодіжної політики зазвичай зверталися до того чи іншого ювенального закону України в роботах, присвячених її політологічному, соціологічному, правовому аналізу (М. Ф. Головатий, О. О. Яременко, М. П. Перепелиця, В. А. Головенько та інші) [2; 3; 5; 6; 7; 23; 8; 9; 4]. Разом з тим, існує нагальна потреба відтворити ще й загальну історію багатовекторного процесу створення українських законів з питань соціального становлення та розвитку молоді. Автором цієї статті вже було видано роботу з історії окремих молодіжних нормативно-правових актів [1]. Проте, загальної картини з питань розширення законодавчої бази державної молодіжної політики ще не відтворено.

Підвалини державної молодіжної політики в Україні було закладено після прийняття парламентом Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (15 грудня 1992 р.) та Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (5 лютого 1993 р.). Обидва ці документи розроблялися у пакеті, але затверджені були з невеликим розривом у часі. Їх підготовка розпочалася ще за радянських часів та завершилася в неза-

лежності. Необхідно додати, що зроблено це було не на пустому місці: з квітня 1991 р. в УРСР діяв Закон СРСР «Про загальні засади державної молодіжної політики в СРСР».

Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» визнала державну молодіжну політику пріоритетним і специфічним напрямом діяльності держави в інтересах молоді людини, суспільства і держави. Здійснення молодіжної політики передбачає урахування як світового досвіду, економічного, соціального, історичного, культурного розвитку України, так і можливостей держави.

У Декларації було дано визначення державної молодіжної політики як «системної діяльності держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судових сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України» [15]. Документ окреслив головні завдання молодіжної політики (вивчення становища молоді, створення умов для повноцінного становлення та розвитку молоді, допомога молодим людям у реалізації та самореалізації, залучення молоді до активної участі в економічному житті, надання державою соціальних послуг, координація зусиль всіх суб'єктів молодіжної політики тощо) та принципи її здійснення (повага до молоді, залучення молоді до реалізації програм, правовий захист молодих громадян, сприяння ініціативі та активності молоді тощо).

У зазначеному законі було визначено вік громадян України, на яких поширюється державна молодіжна політика: спочатку він обмежувався 15–28 роками, а в 1999 р. Верховна Рада України внесла до Декларації нові дані про нижній поріг, визначивши його 14 роками [15, с. 408; 11].

Серед головних напрямків державної молодіжної політики визначалися такі: розвиток і захист інтелектуального потенціалу молоді, поліпшення умов і створення гарантій для здобуття молоддю освіти, спеціальної професійної підготовки та перепідготовки; забезпечення зайнятості молоді, її правового захисту з урахуванням економічних інтересів, професійних і соціальних можливостей суспільства; створення умов для оволодіння духовними і культурними цінностями українського народу та для безпосередньої участі молодих людей у їх відродженні і розвитку, охороні та відтворенні навколишнього природного середовища; формування у молоді почуття національної гордості, патріотизму, готовності захищати суверенітет України; охорона здоров'я молоді, формування у неї глибокої потреби в духовному і фізичному розвитку, вжиття інших заходів, які б забезпечували здоровий генофонд народу України [15, с. 408].

Серед основних складових механізму формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні було названо прийняття нормативно-правових актів, проведення слухань у Верховній Раді та підготовку доповідей про становище молоді, діяльність структурних підрозділів з питань молоді, створення соціальних служб, розробку та реалізацію цільових комплексних молодіжних програм, бюджетне фінансування державної молодіжної політики, утворення спеціальних фондів тощо.

Як і передбачалося, Декларація стала основою для подальшого розвитку молодіжної політики, її правової бази та практичної діяльності. 5 лютого 1993 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», яким було визначено загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молодих громадян в інтересах особистості, су-

пільства та держави, основні напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні щодо соціального становлення та розвитку молоді [21].

Головний молодіжний закон України парламент розглядав також протягом 1994–2005 рр. з метою внесення змін. Нині він діє в редакції від 23 березня 2000 р. зі змінами. Найпомітнішою з них стала та, яка визначила вік молоді з 14 до 35 років (Закон України «Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 23 березня 2004 р.) [12]. У законі визначено такі терміни молодіжної політики як «молодь», «молоді громадяни», «неповнолітні», «соціальне становлення молоді», «перше робоче місце», «молодіжні центри праці», «молода сім'я», «центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді», «молодіжні громадські організації», «молодіжні трудові загони». До нього увійшли також статті: «Принципи соціального становлення та розвитку молоді», «Законодавство про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді», «Компетенція органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування у сфері соціального становлення та розвитку молоді», «Фінансування заходів щодо соціального становлення та розвитку молоді», «Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді», «Праця молоді», «Підтримка підприємницької ініціативи та діяльності молоді», «Сприяння підвищенню рівня життя молоді», «Житлові умови молоді», «Освіта, культурний розвиток молоді», «Охорона здоров'я, фізичний розвиток молоді», «Гарантії правового захисту молоді», «Правовий статус молодіжних громадських організацій», «Гарантії діяльності молодіжних громадських організацій» [21, с. 409–410].

В основному молодіжному законодавчому акті особливо підкреслювалася як необхідність співвіднесення потреб молоді з економічними можливостями держави, так і потреба того, щоб реалізація молодими громадянами їхніх прав і свобод не завдавала шкоди інтересам суспільства, правам інших громадян.

У Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» закріплено право працездатної молоді на перше робоче місце, квоту робочих місць при працевлаштуванні, пільгову плату за реєстрацію підприємств, створених молодими громадянами та молодіжними громадськими організаціями, стипендіальне забезпечення, пільговий проїзд у транспорті для студентів і учнів, пільгові довгострокові державні кредити на будівництво і придбання житла, здобуття вищої освіти, безоплатне та пільгове користування об'єктами культури, надання молодим громадянам премій, грантів тощо. Більшість з цих пільг поступово впроваджувалися у життя, охоплюючи все ширше коло молодих громадян, що мали змогу ними скористатися.

У законі вказувалося на те, що будь-які прямі або непрямі обмеження прав і свобод молоді залежно від віку, крім передбачених законодавством (наприклад, законом про вибори) визнаватимуться протиправними і тягнуть за собою відповідальність. Молоді громадяни (або їх представники) можуть оскаржити неправомірні рішення державних або громадських органів, діяльність або бездіяльність посадових осіб у суді [21, с. 416].

Наступним кроком у розвитку нормативно-правової бази молодіжної політики стало прийняття 1 грудня 1998 р. Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», яким було визначено особливості організаційних і правових засад утворення та функціонування об'єднань молодих громадян і державні гарантії забезпечення їх діяльності. Документ розвинув положення Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» та статей 14 – 15 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Згідно прийнятого закону, молодіжні громадські організації повинні об'єднувати громадян віком від 14 до 28 років з метою здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів. Дитячі організації повинні мати

віковий ценз 6 – 18 років, а їх діяльність – направлятися на захист прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства. Закон дозволив перебувати у складі організацій особам старшого віку за умови, що їх кількість як у самій організації, так і виборному органі не перевищуватиме третини чисельності членів [19].

Засадами утворення і діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій визначено добровільність, рівноправність їхніх членів, самоврядування, законність та гласність. Засновниками вказаних об'єднань громадян можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах. Молодіжні та дитячі громадські організації мають право виступати засновниками спілок молодіжних та дитячих громадських організацій.

У законі визначено статус молодіжних та дитячих громадських організацій, їхні права, участь у підготовці та прийнятті рішень з питань політики щодо дітей та молоді, форми державної та фінансової підтримки, відповідальність за порушення законодавства.

Особлива роль у Законі України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» відводилася Українському національному комітету молодіжних організацій (УНКМО) як спілці, що об'єднує більшість легалізованих всеукраїнських молодіжних та дитячих організацій, а також Автономної Республіки Крим, обласних, київських та севастопольських міських об'єднань молодіжних та дитячих громадських організацій. УНКМО було визначено в якості координатора молодіжного руху [19, с. 2]. Норма закону передбачала виділення окремим рядком у Державному бюджеті України видатків на підтримку спілки, членами якої були більшість всеукраїнських, Автономної Республіки Крим, обласних, київських та севастопольських організацій, діяльність якої спрямовувалася на забезпечення соціального становлення та розвитку молодих громадян. А фінансову підтримку організацій передбачалося здійснювати не тільки через органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, а ще й через спілку всеукраїнських молодіжних громадських організацій [19, с. 3].

Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» став предметом розгляду Конституційного Суду України. 13 грудня 2001 р. його рішенням були визнані такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) ряд положень документу (абзац четвертий статті 2, друга частина статті 6, частина перша та друга статті 10). Ці приписи втратили чинність. З прийняттям рішення Конституційного Суду України стали недійсними: визначення статусу Українського національного комітету молодіжних організацій; теза про об'єднання більшості легалізованих молодіжних та дитячих організацій у конкретно визначену спілку (УНКМО); визнання державою УНКМО в якості координатора молодіжного руху в Україні; порядок фінансування, за яким при затвердженні Державного бюджету України передбачалися видатки лише на спілку, що об'єднує більшість зареєстрованих всеукраїнських організацій, а також Автономної Республіки Крим, обласних, київських та севастопольських міських спілок молодіжних та дитячих організацій; здійснення фінансової підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій лише через одну спілку всеукраїнських молодіжних громадських організацій [22]. На жаль, протягом чотирьох років парламент так і не привів зазначений закон до вимог Конституції України. Лише у 2005 р. Верховна Рада України затвердила в першому читанні Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», в якому обмежилася тільки скасуванням неконституційних положень. А питання врегулювання вікового цензу відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» свого висвітлення не

знайшло. Ось і виходить так, що один закон називає молоддю громадян у віці до 35 років, а інший залишає стару норму – до 28 років.

21 червня 2001 р. було прийнято Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», яким регламентувалась діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій, установ та окремих громадян, яка спрямована на створення соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді, захист їх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб. У цьому законодавчому акті суб'єктами соціальної роботи визначено уповноважені органи (органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, служби у справах неповнолітніх, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, підприємства, установи та організації) та фахівців із соціальної роботи. Об'єктами цієї діяльності виступають діти, молодь та члени їхньої сімей, професійні та інші колективи, соціальні групи. Сферами здійснення соціальної роботи визнано такі: громадська, економічна, освітня, виховна, культурна, оздоровча [20].

Закон окреслив форми та напрями соціальної роботи з дітьми та молоддю, виділивши соціальне обслуговування, соціальний супровід, соціальну профілактику, соціальну реабілітацію та соціальне інспектування. У статті 6 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», яка має назву «Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді» (поняття «соціальні служби для молоді» зберігалось до 18 січня 2005 р.) та у статті 13 Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» під назвою «Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді» (назва «центри соціальних служб для молоді» зберігалась до 18 січня 2005 р.) визначалися питання щодо функціонування цих установ. У 2004–2005 рр. відбувався процес перетворення центрів соціальних служб для молоді у центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, що було закріплено у Законі України «Про внесення змін до деяких законів України» від 18 січня 2005 р., згідно з яким виникла Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді в якості координатора діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також розгалужена мережа цих установ [10].

18 листопада 2003 р. парламент прийняв Закон України «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки», яким зобов'язав Кабінет Міністрів України забезпечувати виконання цієї програми та щорічно, під час розроблення проекту закону про державний бюджет на відповідний рік, передбачати видатки на фінансування заходів вказаної програми. Зазначену програму було прийнято з метою створення сприятливих політичних, соціальних, економічних, законодавчих, фінансових та організаційних передумов для життєвого самовизначення і самореалізації молоді, розв'язання її нагальних проблем. Усе це можна вважати визначенням змісту ювенальної політики.

Загальнодержавна програма підтримки молоді на 2004–2008 роки складається з шести розділів «Необхідність прийняття Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004–2008 роки», «Мета та основні завдання Програми», «Основні напрями виконання Програми», «Механізм виконання та контроль за здійсненням Програми», «Очікувані результати виконання Програми», «Фінансування Програми» [16].

Основні завдання програми було визначено таким чином: сприяння ініціативі та активності молоді в усіх сферах життєдіяльності суспільства, розширення її участі у формуванні та реалізації державної політики щодо розв'язання соціальних проблем молоді; поліпшення координації зусиль органів державної влади та громадських організацій у сфері реалізації державної молодіжної політики; підвищення ефективності державної молодіжної політики на регіональному рівні; зміцнення матеріально-технічного та фінансового забезпечення установ, закладів, громадських організацій, що працюють з дітьми та молоддю; підтримка мо-

лодіжних і дитячих громадських організацій та їхніх спілок у реалізації програм, спрямованих на вирішення проблем молоді [16, с. 23].

У прийнятій програмі збережено загальний підхід до визначення основних напрямів її виконання, який полягає в окресленні головних векторів діяльності держави щодо створення передумов для життєвого самовизначення і самореалізації молоді, розв'язання молодіжних проблем та їхніх складових. Усього до «Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004 – 2008 роки» увійшло дванадцять напрямів її виконання. Наведемо їх у визначеній законодавцем послідовності: 1) створення умов для доступності якісної освіти, сприяння творчому та інтелектуальному розвитку молоді; 2) забезпечення зайнятості та розвиток підприємницької діяльності молоді; 3) формування здорового способу життя молоді; 4) підготовка молоді до сімейного життя та підтримка молодих сімей; 5) сприяння вихованню патріотизму, розвитку духовності, моральності дітей та молоді, організації їхнього змістовного дозвілля; 6) формування у молоді поваги до закону та запобігання негативним явищам у молодіжному середовищі; 7) розвиток громадянської активності молоді, забезпечення постійної співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування з молодіжними та дитячими громадськими організаціями; 8) залучення молоді до роботи в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування; 9) інтеграція молоді до світової та європейської молодіжної спільноти; 10) формування інформаційного простору для реалізації державної молодіжної політики; 11) забезпечення реалізації прав молоді з особливими потребами; 12) удосконалення нормативно-правової бази державної регуляторної політики у молодіжній сфері [16, с. 23–31].

Механізм виконання та контроль за здійсненням «Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004–2008 роки» передбачав, що її розроблення і здійснення покладається на Кабінет Міністрів України. Спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади у сфері соціального становлення та розвитку молоді доручалося лише розробляти щорічні заходи та подавати їх на затвердження уряду України. До цієї роботи молодіжне відомство повинно було залучати інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську, Севастопольську міські державні адміністрації. За молодіжною владною структурою закріплюлася також функція координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади. Контроль за виконанням програми покладалася на органи державної влади та місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції. Кабінет Міністрів України зобов'язувався щорічно інформувати Верховну Раду України про виконання програми з обов'язковою публікацією цієї інформації в «Урядовому кур'єрі», «Голосі України» та інших засобах масової інформації [16, с. 31]. Аналіз четвертого розділу програми дозволяє зробити висновок про те, що в ньому цілком обґрунтовано визначено різні ролі та рівні відповідальності уряду і державного молодіжного відомства.

У програмі було прописано достатньо великий перелік очікуваних результатів її виконання, який передбачав забезпечення необхідних стартових можливостей для молодих громадян, підвищення рівня освіти, розв'язання проблем зайнятості, розвиток молодіжного підприємництва, поліпшення соціальної роботи з молоддю, формування високих моральних цінностей, створення умов для поліпшення здоров'я, зниження рівня негативних проявів серед молоді, активізацію молодіжного руху, зміцнення та стабілізацію структур органів державної влади, які займаються розв'язанням молодіжних проблем, залучення молоді до державної служби, розширення обсягів наукових досліджень молодіжних проблем тощо [16, с. 32–33].

Фінансування програми, як передбачено зазначеним законом, повинно здійснюватися за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел фінансування. Кабінету Міністрів України доручалося у 2004 р. та наступних роках закласти

видатки на заходи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері соціального становлення та розвитку молоді, всеукраїнських молодіжних та дитячих громадських організацій щодо виконання програми [16, с. 33]. Слід відмітити, що уряд виконує поставлені завдання: було затверджено заходи щодо виконання програми підтримки молоді на 2004 та 2005 роки [17; 18].

Необхідно зазначити, що у програмі багато місця відведено молодіжним та дитячим громадським організаціям. Навіть сама назва документа дозволяє приймати його як план дій не тільки державного, але ще й громадського сектору. Як визнання важливої ролі молодіжних та дитячих організацій у спільній діяльності щодо підтримки молоді можна розцінювати основні положення шостого розділу програми про те, що центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування можуть делегувати їм повноваження щодо реалізації програмних заходів із фінансовою та організаційною допомогою за умов здійснення контролю.

Аналізуючи загальнодержавну програму, можна зробити висновок про те, що з прийняттям цього документу відбулося деяке переосмислення методологічних засад державної молодіжної політики в Україні. По-перше, в обіг було введено нове юридичне поняття «підтримка молоді», яке доповнило вже існуючу конструкцію «сприяння соціальному становленню та розвитку молоді». На наш погляд, нововведення акцентувало увагу на більш активній ролі держави у розв'язанні проблем молоді в умовах ринкової економії, конкуренції, відходу від патерналізму. По-друге, текст програми став свого роду «реєстром» напрямів та форм діяльності державних та недержавних структур у сфері державної молодіжної політики, який розкрив та доповнив основні положення Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» щодо принципів, завдань, змісту зазначеної діяльності влади.

Наступним кроком парламенту стало прийняття 4 листопада 2004 р. Закону України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю». Цей закон не тільки розвинув існуюче молодіжне законодавство, зокрема, Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», але ще й запровадив новий механізм надання молодим громадянам першого робочого місця. Сама назва документу визначає ті категорії громадян, на які він розповсюджується: випускників закладів вищої та професійно-технічної освіти.

Основним змістом зазначеного закону було визначено інноваційний порядок, згідно з яким державна служба зайнятості разом із направленням молоді людини на роботу отримала право надавати роботодавцю дотацію для забезпечення молоді першим робочим місцем із дня прийняття її на роботу в межах асигнувань Державного бюджету України, передбачених на зазначені цілі та коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, отриманих у вигляді фінансових санкцій відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (штрафи за порушення вимог щодо квотування робочих місць для молоді). Дотація повинна була надаватися на два роки, за умови відсутності у роботодавця протягом останніх шести місяців скорочення чисельності працюючих за професією (спеціальністю), за якою працевлаштовується молодий громадянин [14].

Слід особливо підкреслити, що законодавець передбачив певний запобіжник для звільнення працівників старшого віку з метою отримання дотації для молоді. Дійсно, якщо направляти до лав безробітних скорочених працівників для того, щоб отримати дотацію для непрацевлаштованої молоді людини, можна одержати негативний соціальний ефект. Розмір дотації встановлювався у розмірі фактичних витрат на основну та додаткову заробітну плату молоді людини, прийнятої з наданням роботодавцю дотації (але не вище середньої заробітної плати, що

склалася за всіма видами економічної діяльності у відповідному регіоні за минулий місяць, або обчисленої з неї відповідної суми в разі, якщо особа працювала неповний місяць) та сум внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що сплачують роботодавці відповідно до закону [14, с. 61 – 62].

Парламент запровадив державний нагляд за дотриманням законодавства про надання дотації роботодавцю, який доручалося здійснювати спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики. Зміст цієї діяльності полягав у контролі за дотриманням положень нормативно-правових актів України. Перевіряючі особи отримали право ознайомитися з усіма потрібними документами. Обов'язкове надання їх включалося до зобов'язань державної служби зайнятості та роботодавців.

Поруч із державним наглядом було передбачено здійснення громадського контролю з боку профспілок та організацій роботодавців, яким держава могла передавати окремі функції щодо поширення інформації про надання дотацій із забезпеченням фінансування. Інформація про обсяги наданої дотації була визнана загальнодоступною і такою, що підлягає вільному поширенню та публікації в засобах масової інформації. Профспілки та організації роботодавців отримали право вимагати від державної служби зайнятості інформацію про дотримання умов надання дотації, в тому числі про окремі її випадки [14, с. 62 – 63].

При прийнятті Закону України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» Верховна Рада України встановила дату набуття ним чинності з 1 січня 2006 р. Але, на жаль, Законом України «Про Державний бюджет України на 2006 рік» було призупинено дію цього документу [13].

Слід також зазначити, що Закон України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» має обмежений характер дії, оскільки він не розрахований на вирішення питання працевлаштування випускників середніх загальноосвітніх шкіл. Але це не зменшує важливості значення його прийняття. Для значної кількості школярів держава забезпечувала навчання у ВНЗ та професійно-технічних навчальних закладах за рахунок бюджетних коштів. Суттєво розширилась практика платної освіти, що теж на певний час вирішувало питання зайнятості молоді. Тобто, багато вчорашніх школярів не потребували свого працевлаштування через свій перехід у статус студентів ВНЗ та учнів професійно-технічних навчальних закладів. А ось без першого робочого місця використати свої знання випускникам ВНЗ та системи профтехосвіти зовсім неможливо. Їх дефіцит гостро відчувався.

У цілому прийняття вищезазначеного закону створило правові підстави для розроблення урядом порядку надання дотацій та виділення парламентом бюджетних коштів на зазначені цілі. У питанні щодо першого робочого місця для молоді було зроблено крок у напрямі переходу від закріплення декларативних зобов'язань держави до впровадження конкретного соціально-ринкового механізму реалізації права молодих громадян на працю.

Необхідно додати, що Верховна Рада України протягом майже п'ятнадцяти років прийняла також декілька десятків законів у сфері освіти, культури, підприємництва, фізичної культури та спорту тощо, в яких називалися державні гарантії молоді. Проте всі вони не були специфічно молодіжними правовими актами, а лише серед інших питань врегульовували й ювенальні. Аналіз цих документів є предметом окремого дослідження.

Отже, відповідно до вимог Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» розроблення та прийняття специфічних ювенальних законів стало важливою складовою механізму формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні. Можна твердити про те, що важливим позитивним моментом було врегулювання основних сфер роботи державних установ

з молоддю (у першу чергу, її загальних засад, розвитку молодіжного руху та врегулювання соціальної роботи). На наш погляд, зазначений процес був необґрунтовано загальмований. Особливо наочно це спостерігається на прикладі історії створення загальнодержавної молодіжної програми. Подальше дослідження історії формування державної молодіжної політики в Україні потребує підготовки джерелознавчих праць з цієї проблематики.

Бібліографічні посилання

1. **Бородін Є. І.** Держава і молодь: історія ювенального законодавства в Україні (середина 80-х – початок 90-х років XX ст.) / Є. І. Бородін. – К., 2004.
2. **Головатий М. Ф.** Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Ф. Головатий. – К., 1993.
3. **Головатий Н. Ф.** Соціологія молодіжності : Курс лекцій / Н. Ф. Головатий. – К., 1999.
4. **Головченко В. А.** Український молодіжний рух у XX столітті (історико-політологічний аналіз основних періодів) / В. А. Головченко. – К., 1997.
5. Молода сім'я України 90-х / редкол. : Ю. М. Якубова, М. Ф. Головатий, О. О. Яременко. – К., 1996.
6. Молодь на порозі самостійного життя / Д. А. Дмитрук (кер. авт. кол.), О. О. Яременко, О. М. Балакірева та ін. – К., 2004.
7. Молодь України у дзеркалі соціології / заг. ред. О. Балакіревої, О. Яременка. – К., 2001.
8. **Перепелиця М. П.** Державна молодіжна політика (регіональний аспект) / М. П. Перепелиця. – К., 2001.
9. **Перепелиця М. П.** Історія створення проекту Загальнодержавної комплексної програми «Молодь України» / М. П. Перепелиця // Молодь України: Стан, проблеми, шляхи розв'язання : зб. наук. публікацій Укр. ін-ту соціальних досліджень за підсумками виконаних наукових програм і проєктів у 1997 році. – К., 1998. – Вип. 7. – С. 26 – 32.
10. Про внесення змін до деяких законів України : Закон України від 18 січня 2005 р. № 2353 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 4. – С. 38 – 39.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» : Закон України від 13 травня 1999 р. № 655 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 26. – С. 520.
12. Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» : Закон України від 23 березня 2004 р. № 1659 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 15. – С. 37.
13. Про Державний бюджет України на 2006 рік : Закон України від 20 грудня 2005 р. № 3235 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 52. – С. 48 – 228.
14. Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю : Закон України від 4 листопада 2004 р. № 2150 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2. – С. 60 – 63.
15. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні : Декларація від 15 грудня 1992 р. № 2859 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 16. – С. 407 – 409.
16. Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004 – 2008 роки : Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1281 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 50. – С. 22 – 33.
17. Про затвердження заходів щодо виконання у 2004 році Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004 – 2008 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 березня 2004 р. № 175 // Збірник урядових нормативних актів України. – 2004. – № 19. – С. 9 – 22.
18. Про затвердження заходів щодо виконання у 2005 році Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004 – 2008 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 травня 2005 р. № 155 // Збірник урядових нормативних актів України. – 2005. – № 23. – С. 13 – 25.
19. Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 1 грудня 1998 р. № 281 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 51. – С. 1 – 2.

20. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю : Закон України від 21 червня 2001 р. № 2558 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 29. – С. 76 – 82.

21. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 5 лютого 1993 р. № 2998 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 16. – С. 409 – 417.

22. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу четвертої статті 2, частини другої статті 6, частини першої, другої статті 10 Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (справа про молодіжні організації) : Рішення Конституційного Суду України від 13 грудня 2001 р. № 18 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 51. – С. 469 – 470.

23. Формування здорового способу життя молоді: стратегія розвитку українського суспільства / О. О. Яременко (кер. авт. кол.), О. В. Вакуленко, Ю. М. Галустян та ін. – К., 2004. – Кн. 1. – 164 с.

Надійшла до редколегії 13.07.2010.